

ביאורים

הרמב"ם מחדש לנו מושג חדש - 'כפרה'. הרמב"ם אף אומר שיתכן שהאדם עשה תשובה ועדיין אין לו כפרה. מה ההבדל בין תשובה לכפרה? נניח שאדם זרק כדור ושבר את החלון של חברו. הוא מבקש סליחה והחבר סולח. אבל העניין לא נגמר בכך. הוא צריך גם לשלם על הנזק ולקנות חלון חדש. בקשת הסליחה לבדה אינה מספיקה. אותו הדבר במצוות ובעברות. אם אדם עבר עברה הוא צריך לעבור תיקון פנימי ולשוב בתשובה, אך גם אחרי התשובה נותר בעולם רושם שלילי כתוצאה מהעברה שעשה. הכפרה מנקה את הרושם הזה. המילה כפרה היא מלשון לכפר, לנקות. יש כמה דרכי כפרה שנקבעות לפי עצמת העבירה. אלו הם המכפרים: תשובה, יום הכיפורים, תשלומים, ייסורין (כוללים גם מלקות ומיתות בית דין), ומיתה. בזמן שבית המקדש קיים גם השעיר המשתלח מכפר.

אפשר לחלק את המכפרים לשתי קבוצות:

כפרה לציבור - שעיר המשתלח וכן יום הכיפורים. ההבדל ביניהם הוא ששעיר המשתלח מכפר גם לאלו שאינם שבים ואלו יום הכיפורים מכפר רק לשבים. כל יחיד הוא חלק מהכלל, והחטאים שאנו עושים משפיעים לרעה על עצמנו ועל כלל ישראל, שהרי כל ישראל ערבים זה בזה. ביום הכיפורים, שהוא זמן תשובה ליחיד ולרבים, מתרחש תיקון כפול: א. תיקון לקלוקל הציבורי שכל יחיד גרם במעשיו. תיקון זה נעשה על ידי השעיר המשתלח. ב. תיקון לקלוקל אישי שעשתה העברה בנפשו של האדם. קלוקל זה מתוקן רק על ידי תשובה.

כפרה ליחיד - התשובה היא בסיס התיקון לכל העבירות. בלעדיה אין כלל כפרה. על העברות הקלות התשובה משמשת גם ככפרה. עברות קלות הן ביטול מצוות עשה שאין עליהן כרת כמו למשל אדם שלא קיים מצוות ישיבה בסוכה. בעברות חמורות יותר, שהן מצוות לא תעשה, כמו אדם שחרש בשור ובחמור יחידו, לא מספיקה התשובה אלא יום הכיפורים מכפר. עברות חמורות יותר שיש עליהן כרת כמו אדם שאכל חמץ בפסח, צריכים בנוסף לאלו גם ייסורים. גם מיתות בית דין, כמו סקילה על חילול שבת, מהווים כפרה. אם כשעבר עברה מהעבירות שהזכרנו נוצר חילול ה' - צריכים גם מיתה כדי לכפר על הרושם הקשה שעשתה העברה בעולם. כאשר האדם עושה חילול ה' נוצר חסרון וחלל של גילוי שם ה'. זה מתכפר רק כשהחטא נפטר ונוצר חלל של מציאותו.

הרחבות

• תשובה מוחקת הכל

אפלו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה - אין מזכירין לו שם רשעו. כוחה של התשובה למרק את העוונות באופן מוחלט. כך נראה מסיפור הגמרא על אלעזר בן דורדיא שעבר עבירות רבות אך מכוחה של תשובה זכה לבת קול ש"הסמיכה" אותו בתואר רבי לאחר פטירתו [עבודה זרה יז.]. כמו כן, הגמרא פוסקת שהאומר לאישה הרי את מקודשת לי "על מנת שאני צדיק", אפילו הוא רשע גמור - מקודשת [קידושין מט:], משום שבכוחו של הרהור תשובה להחשיבו כצדיק. בירושלמי מופיעים דברים דומים: "שאלו להקב"ה, החוטא מהו עונשו? אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו" [ירושלמי מכות ב,ו, פסיקתא דרב כהנא]. על כך כותב הרב קוק: "ומה מאושרה היא כעת בהרגישה בקרבה כי כבר נרצה עוונה, כי קרבת אלוהים חיה ומאירה בקרבה, כי הוקל משאה הפנימי, כי היא כבר שלמה נשיה, ואינה עוד מעושקה בעושק וטרוף פנימי, מלאה היא מנוחה ושלווה כשרה" [אורות התשובה ג].

• גדול חילול השם

במה דברים אמורים? בשלא חלל את השם בעת שעבר. המהר"ל מבאר את חומרת חילול השם בכך שהוא עוון הסותר את כל מטרת הבריאה: "אבל החוטא בחלול השם עונשו שלא יהיה במציאות כלל מפני שחטא בשמו יתברך אשר שמו מורה על מציאותו ולפי גדול השם כך נודע מציאותו בעולם... ועוד יותר מזה... כי כל אשר ברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, ומי שמחלל השם אין ראוי אליו המציאות שהרי כל הנמצאים הם לכבודו יתברך" [נתיב התשובה ג].

שאלות לדין

- א. מה ניתן ללמוד מכך ש"עיצומו של יום הכיפורים מכפר"?
- ב. מה מוגדר חילול השם? האם זה מושג שתלוי ומשתנה לאור הנסיבות והמקרים?

לעילוי נשמת קלמן בן פנחס

ג בזמן שאין בית המקדש קיים, ואין לנו מזבח כפרה - אין שם אלא תשובה. התשובה כפרת עבירות מכפרת על כל העברות. אפלו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה - אין מזכירין לו שם רשעו, שנאמר: "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו" (יחזקאל לג, יב). ועצמו שְׁלִיּוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר לְשָׁבִים, שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם" (ויקרא טו, ט).

14 אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל, ועצמו שְׁלִיּוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר - יש עברות שהן מתכפרין בפעֶתָן, ויש עברות שאין מתכפרין אלא לאחר זמן. כיצד? עבר אדם על מצוות עשה שאין בה פְּרֵת וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה - אינו זז משם עד שמוחליו לו מיד. ובאלו נאמר: "שובו בנים שׁוֹבְבִים, אֲרָפָא מְשׁוּבְתֵיכֶם" (ירמיה ג, כב; ושם: אֲרָפָה).

22 עבר על מצוות לא תעשה שאין בה פְּרֵת וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה - תשובה תולֶה יוֹם הַכַּפּוּרִים מְכַפֵּר. ובאלו נאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם" (ויקרא טו, ט).

32 עבר על פְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה - תשובה יוֹם הַכַּפּוּרִים תּוֹלֵן, וְיִסְוֶרִין הַבָּאִין עָלָיו גּוֹמְרִין לוֹ הַכַּפֶּרָה. ולעולם אין מתכפר לו כפרה גְּמוּרָה עד שִׁיבֹאוּ עָלָיו יִסְוֶרִין. ובאלו נאמר: "ויפקדתי בשבט פְּשָׁעִם, וּבַגְּנָעִים עֲוֹנֵם" (תהילים פט, ג).

42 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלָא חִלַּל אֶת הַשֵּׁם בְּעֵת שֶׁעָבַר. אֲבָל הַמְּחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם - אף על פי שֶׁעֲשָׂה תְּשׁוּבָה, וְהִגִּיעַ יוֹם הַכַּפּוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ, וְבָאוּ עָלָיו יִסְוֶרִין, אִינוֹ מְתַכַּפֵּר לוֹ כַּפֶּרָה גְּמוּרָה עד שִׁימּוֹת; אֲלָא תְּשׁוּבָה יוֹם הַכַּפּוּרִים וְיִסְוֶרִין - שֶׁלִּשְׁתֵּן תּוֹלֵן, וּמִיָּתֵהּ מְכַפֶּרֶת, שנאמר: "וּנְגַלָה בְּאָזְנֵי יי צְבָאוֹת, אִם יִכְפֹּר הָעוֹן הַזֶּה לְכֶם עד תְּמַתוֹן" (ישעיה כב, יד).

אין שם - אין. המילה שם היא מילת קישור שתורגמה מן הסגנון הערבי, ואינה ציון מקום. באחרונה - בסוף ימיו. בשעתן - מיד. משׁוּבְתֵיכֶם - חטאיכם (ראה ירמיהו ת, ג). תולה - מתן העונש מתעכב, תלוי ועומד. שבט - מקל. ננעים - חוליים. המחלל את השם - העובר עבירות מתוך מרד ולזול או גדול בתורה העושה במזיד מעשים הפוגעים בכבוד ה' (ראה יסודי התורה ת, ג-א; פה"מ אבות ד, ח). ונגלה באזני יי - ה' גילה לי בנבואה שאין העוון הזה מתכפר אלא במיתה.